

Szász-Fejér János

A ZABOLAI MIKES-PARK ÉS FÁS NÖVÉNYEI

1. A park története

Háromszék számos dendrológiai parkjából csak négyet dolgozott fel a szakirodalom. Ezek az 1984-es fajszámuk sorrendjében a következők: árkosi (Szentkereszti-) park (105 faj), zabolai Mikes-park (66 faj), vargyasi Daniel-kastélypark (62 faj), dálnoki Beczási-park (46 faj).¹ Az alább részletesebben ismertetett zabolai Mikes-kert fás növényei 24 növény családba tartoznak. A kastélykert legmeghatározóbb eleme az építészeti műemlékként nyilvántartott Mikes-kastély, „mely ma teljesen átalakult; pedig régen erődített kastély volt lerontott kapubástyával” – írta róla korábbi állapotának ismeretében Orbán Balázs. A kastélyt gróf Mikes Benedek „magnagyíttatva, svájci modorban idomíttatva át”². Az évszázadok során számos módosítást szenvedett. A 19. század végén alakították mai formájára. Ebben a megújulási időszakban kezdődhetett el a parkosítás, mert Keleti Gusztávnak az Orbán fotója alapján készített metszeten a kastély előtti parknak nem sok nyomát látni.³ Mikes Benedek nemcsak a család kényelmét szolgáló kastélyt alakíttatta, hanem gondja volt annak környékére is. Az általa megkezdett parkrendezést fia, gróf Mikes Ármin folytatta és fejezte be.⁴ A kastély előtti tér szélén félkörben ültetett, ma már óriássá terebélyesedett fenyők és a keleti sarkánál a tiszafák (*Taxus baccata*) valószínűleg később kerülhettek ebbe a környezetbe.⁵ A parkot átszeli a kis vízhozamú, de gyakran megáradó Zabola-patak, amelynek jobb oldalán, a fokozatosan emelkedő teraszokon zajlottak a parkrendezési munkálatok. Itt nagy gonddal mesterséges teraszokat, tenispályákat, játszótérket alakítottak ki, amelyeket faragott kőlépcsőkkel kötöttek össze.

A parkrendezési munkálatok a természetes környezet tökéletesítése végett megváltoztatták a Zabola-patak irányát, azt úgy terelve, hogy átfolyjon a parkon. A patak vize táplálja a halastavat is, amelynek építési munkálatai a 19. század elején kezdődtek. A tó romantikus környezetébe beleillenek a kilencetörzsű óriástuja (*Thuja grandis*) és a tóparton az ugyancsak kilencágú, a Zernye havasról származó lucfenyő (*Picea abies*).⁶

Az alacsonyabb fekvésű kétszintes új kastélyt Gróf Mikes Ármin építtette 1910–1912 között. Itt alakították ki a különféle üzemek, vállalkozások irodáit, illetve oldották meg a külföldi vendégek elhelyezését.⁷

A két épületet alagút-híd kötötte össze.⁸ Ebben az időszakban (1912) épült az egzotikus hangulatú svájci ház a kastélytól északkeletre, a tó fölötti erdőben. Az új kastély és a gazdasági épületek létesítésével a környezet is átalakult. Utak, ösvények, sétányok fonják be a teret, és kapcsolják össze a kastélyokat a Vajda-házzal, a gépházzal, a „luxusistállóval”⁹, valamint a tizenhat hektáros parkot a Pérászka erdővel. A zabolai Mikes-birtok fénykorában születtek azok a tudománytörténeti jelentőségű fényképalbumok, amelyeket Ármin gróflánya, Mikes Hanna az államosítás előtt a sepsiszentgyörgyi és a budapesti múzeumokban helyeztet el. A Székely Nemzeti Múzeumnak 1935-ben több mint ötven saját fényképfelvételét ajándékozta. A nagy kastély előtti parkról készített felvétele ma is a múzeum fényképtárában található. Jóval korábban készült Gere István felvétele a nagy kastély előtti parkról, majdnem ugyanabból a szögből¹⁰. A két fénykép összehasonlítása meggyőzően mutatja a kastélypark e részének alakulását a század

¹ KOVÁCS S. 1984, 128.

² ORBÁN B. 1869, 140.

³ Uo., 143.

⁴ POZSONY F. é. n., 148.

⁵ Pap Ferenc: *Faültetés Gróf Mikeseél*. Fénykép 1907-ből, előtérben gróf Mikes Ármin. 11.1. lelt. sz. a SzNM fotótárában.

⁶ POZSONY F. é. n., 149–150.

⁷ Az 1948-ban államosított épületek sorsa igen változatos, 1949-ben az Állami Gazdaság, majd az országos nyomaipari központ vette át, utóbbi üdülőháznak. 1951-ben az Országos Szakszervezetek Szövetsége nyaralója lett, 1965-től az Egészségügyi Minisztériumhoz tartozott, amely betegségmegelőző és

beteggondozó központtá (Preventórium) alakította, és ekként használta egészen a birtok tulajdonosainak való visszaszolgáltatás (1997) után is, egészen 2005-ben történt kiköltözésükig. Vö. POZSONY F. é. n., 150–151.

⁸ Az alagúton keresztül vitték az alsó kastély konyhájában készült ételeket a régi kastély nagyebédlőjébe.

⁹ A „luxusistállónak” márványpadlója volt. A kiválasztott lovak ebben az épületben kaptak helyet. Ármin gróf Európa-szerte híres versenylótenyésztő volt. Zabolaiak elbeszélése szerint a gróf ötlovas kocsijával egyszerre indult a vonattal Zaboláról, és ezzel egyidőben érkezett a brassói vasútállomásra.

¹⁰ PÉTER M. (szerk) 1906, 4.

elején, a húszas évek végéig. A képeken érzékelhető a franciaparkok hatása. A zabolai Mikes család honlapján meglepetésként olvastam Achille Duchêne¹¹ nevét, aki Európa-szerte ismert kertészdinasztia sarja. A zabolai Mikes család ma élő tagjai úgy tudják, hogy gróf Mikes Ármin megbízásából járt Zabolán, és készített a kastélykert felújítására rajzot.¹² A kastély jelenlegi gazdája gróf Mikes Ármin unokái. Őket a zabolaiak Gergely és Sándor grófként emlegetik, Gregor és Alexander Roy Chowdhuryra vár tehát a kastélykert és a birtok helyreállítása.

A kastélypark kertészeiről annyit tudunk, hogy Ármin gróf német kertésze Stökl mérnök volt, aki úgy alakította át a kastély természetes környezetét, hogy az minden évszakban meglepetésekkel kápráztatta el a látogatót.¹³ Az államosítás után a kertészek sorrendben Barabás¹⁴, majd Illyés János és fia, később Fejér Miklós, aki erdészeti szakemberként szíven viselte a park gondjait.

2. A pompázó Mikes-park...

A kastélyparkbeli, huszonnegy növénycsaládba tartozó faj fajlistáját¹⁵ és a fajok alaktani, virágzási tulajdonságait, termés- és magsajátosságait tanulmányozva megállapítható, hogy a kertész vagy a kastély ura figyelembe vette az ültetésre szánt fajok díszítő- vagy szemnek tetsző tulajdonságait. Az örökzöld vagy más színű levélzet, a fák és cserjék alakja, virágzási időpontja, virágaik színe és illata, termésük formája és színe, s nem utolsósorban a növény különböző részeinek gyógyító hatása mind-mind szempontok lehetnek. Az alábbiakban tekintsük át ilyen szemmel a park fás növényeit februártól novemberig.

Február végén, lombfakadás előtt nyílik a „tavasz hírnöke”, a húsos som (*Cornus mas* L.), és sárga virágaival díszíti a környezetet. Őszre a levelei megsárgulnak, és közülük kicsüngenek a piros termésfürtök. A másik somféle a veresgyűrűs som (*Cornus sanguinea* L.), amely lombfakadás után virágzik, virágai fehérek, ősszel a levelei lilás-pirosak, de vesszői vörösek. Természetes környezetükben patakok és utak mellett fordulnak elő.

Március hónap végét az aranyvessző vagy az aranyfa jelzi. A parkban a már említett fajlistán a zöldgallyú aranyfa (*Forsythia viridissima* Lindl.) fordul elő. Ezeknek a fajoknak Kína az őshazája. Nevüket Forsyth (1731–1804) angol kertésztől kapták. Termesztett fajok. Az olajfafélék családját (*Oleaceae*) a

parkban kétféle kőrisfa képviseli: a magas kőris (*Fraxinus excelsior* L.) virágai lombosodás előtt jelennek meg, a virágos kőris (*Fraxinus ornus* L.) fehér virágai pedig lombosodás után nyílnak, és március végét jelzik. A fű ekkor még alig sarjadt ki a parkban, de „selymét” a fűzfa barkája már „kitakarja”. A fűzféléket (*Salicaceae*) a kecskefűz (*Salix caprea* L.) képviseli a nedves patakparton vagy tóparton.

A „luxusistállóval” szemben, amelyet most átépítenek, a híd melletti szegletben a vérbükknek látható egy szép példánya (*Fagus sylvatica* L. f. *atropurpurea*). Levelei kihajtástól lombhullásig bordóvörös színűek. Angliában előszeretettel alkalmazzák élőskövényként, mert tűri a metszést, és mivel levelei egész télen az ágakon maradnak, gátolják a belátást. A bükkfélék családjába tartozik még a parkban előforduló kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea* [Matt.] Liebl.), amely arról ismerhető fel, hogy levelei „ülnek” az ágakon, nincs levélnyelük, és a kocsányos tölgy (*Quercus robur* L.), amelynek rövid levélnyele van.

Május hónapot a zselnice meggy (*Padus racemosa* Lam.), a májusfa jelzi. Ez a rózsafélék (*Rosaceae*) családjába tartozó fa, sok száz fehér fürtöcskéjének illata szinte betölti a májusi estétet. Nyár közepére érik be fényes, fekete, rossz ízű termése, amely a madarak kedvenc eledele. Május az akácvirágzás hónapja is. A fehér akác a hüvelyesek családját (*Leguminosae*) képviseli. Jean Robinról, IV. Henrik és XIII. Lajos kertészeréről nevezték el (*Robinia pseudacacia* L.), pedig az akác amerikai növény, és csak 1630 körül került Európába. Szívós szerszámfa, nyersen is égő jó tűzifa, és kitűnő akácmézet ad.

Májusban virágoznak a fenyők is. Az új kastély felé vezető sétányokat az alacsonyan nyesett lucfenyőskövények (*Picea excelsa* [Lam.] Link) díszítik, míg a gazdasági utakat elsősorban gyertyánsorok (*Carpinus* sp.) szegélyezik. Fenyőfélék (*Pinaceae*) tekintélyes képviselője volt az ebédülő bejárata előtt, az 1996. november 6-án pusztító viharig a simafenyő (*Pinus strobus* L.). A pusztulás utáni felvételemen a föld felszínén a megmaradt törzs átmérője jó egy méter, és, ha figyelembe vesszük a fenyő növekedési idejét, akkor több mint száz éves volt. Már az 1700-as évek végén áthozták az Újvilágból ezt a selymes, lágy tűjű fenyőt. Selyemfenyőnek is nevezik, de nem azonos a Himalájából eredő valódi selyemfenyővel. Átellenben, az úton túli kertrészben a Hemlock-fenyő (*Tsuga canadensis* Carr.) található. A park másik

¹¹ Achille Duchêne (1866–1947) francia kerttervező, akinek munkáiban fellelhető a franciakert megteremtőjének, André Le Notre-nak (1613–1700) a hatása. Munkássága alatt több mint 6000 kertet tervezett.

¹² Egy párizsi katalógus adatai szerint Európa keleti végében is alkotott. „Zabola, Roumanie” egyértelmű utalás található

a katalógusban, közli Fekete Albert a LOV Tudományos Ülés-szakán 2007. november 7–8. (Budapesti Corvinus Egyetem Táj-építészeti Kara).

¹³ POZSONY F. é. n., 150.

¹⁴ Fejér Miklós elmondása alapján, keresztnév ismeretlen.

¹⁵ KOVÁCS S. 1984, 135–136.

nevezetessége az omorika fenyő, szerb fenyő (*Picea omorika* Purc.) a Vajda-ház mögötti térrészben. Ez egy harmadkori reliktum faj, és csak a Drina völgyében elterjedt. Victor Stănescu¹⁶ közli, hogy a zabolai parkban huszonöt méter magas. Még megvolt 1994-ben a Pro-Natura ülészak alkalmával, ha azóta áldozatul nem esett az 1996-os pusztításnak.

Az udvari kapunak nevezett főbejárattól a bokrétafafélék (Hippocastanaceae) családjába tartozó vadgesztenyesor (*Aesculus hippocastanum* L.) vezet a patakot átívelő hídig. A bejárat melletti úgynevezett francia sarokban¹⁷ júniusban hársfák illatoznak. A hársfaféléket (Tiliaceae) két fajuk képviseli a parknak ebben a szögletében: a kislevelű hárs (*Tilia cordata* Mill.) és az ezüstlevelű hárs (*Tilia tomentosa* Mnch.). A kislevelű hársat felismerjük csipkés-fűrészszes szélű, kihegyesedő leveleiről, a levélfonákon az erek elágazásánál található, rótesbarna színű szőrcomókról. Az ezüsthárs leveleinek fonákján az egész felületen szőrök vannak, ezért ezüstös-fehérek. Hársfavirágból hüléses állapotokban teát készítenek, a fa testéből az orvosi szén készül.

A lombhullató cserjéket a sóskafafélék (Berberidaceae) családjába tartozó sóskaborbolya (*Berberis vulgaris* L.) vöröses levelű változatai képviselik.

Ősszel lecsüngő piros termésfürtjei díszítenek. A júniusi meleg esték hangulatát kellemessé varázsolja bódító illatával egy kőrontóféle, a jezsámen (*Philadelphus coronarius* L.). A görögök Syringának nevezték, mert üreges szárából „szürinxet”, azaz sípot készítettek. Latin nevét Linné változtatta meg. Hófehér virágfürtjeikkel szép sövényt alkot a szirti gyöngyvessző (*Spirea media* F. Schmidt) és a fűzlevelű gyöngyvessző (*Spirea salicifolia* L.).

Az őszi és a tél előhírnökei a bodzafélékhez tartozó bangiták. A kányabangita (*Viburnum opulus* L.) ősszel fekete termésrnyóival díszleg. A hegyi juhar (*Acer pseudoplatanus* L.) élénkörös leveleivel, a többi lombhullató fa és cserje színskálájával és a fenyők örökzöld hátterével színpompás parkot varázsolnak élénk. Ebbe az őszi képbe szépen beleillenek az oldalsétányon a lepényfák vagy krisztustövisek (*Gleditsia triacanthos* L.), a legismertebb „nadrágfogó” sövénybokrok. Ha nem metszik vissza, magas fává alakulnak. Így van ez a parkban is. Lepényfának azért nevezik, mert 20–40 cm-es hüvelytermései igazi „lepények”, amelyeket szentjánoskenyérnek tartanak. Megnevezésükkel is a telet hirdetik a hóbagyók (*Symphoricarpus albus* L.), mert hófehér bogyótermésük télíg megmarad.

Szász-Fejér János – Sepsiszentgyörgy, Gödri Ferenc u., 13A/2/B/7; szaszfejerjanos@freemail.hu

Irodalom

- KOVÁCS S., dr.
1984 Rezervații și monumente ale naturii din județul Covasna, *Aluta*, XVI, 127–138.
- ORBÁN B.
1869 *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismereti szempontból*, III, Háromszék, Pest.
- PÉTER M. (szerk.)
1906 *Hídvégi gróf Mikó Imre emlékezete*, Jókai-nyomda r.-t., Sepsiszentgyörgy.
- POZSONY F.
é. n. [2000] *Zabola*, Kiadja a Száz magyar falu könyvesháza Kht., 150.
- STĂNESCU, V.
1979 *Dendrologie*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 80.

¹⁶ STĂNESCU, V. 1979.

¹⁷ POZSONY F. é. n., 149.

Plantele lemnoase din Parcul „Mikes” din Zăbala

(Rezumat)

Lista speciilor de plante lemnoase din parcul dendrologic „Mikes” din Zăbala (jud. Covasna) a fost publicată deja de către dr. Sándor Kovács, în 1984. Castelul „Mikes” din localitate și-a primit aspectul actual doar la sfârșitul sec. al XIX-lea, parcul fiind plantat tot atunci, de contele Benedek Mikes. Fiul său, contele Ármin Mikes i-a continuat lucrările. Gazdele actuale sunt Gregor și Alexander Roy Chowdhury. Lucrarea prezintă cele 30 de specii lemnoase în funcție de proprietățile lor ornamentale: culoarea frunzișului, timpul de apariție a florilor din februarie până în noiembrie, culoarea și parfumul florilor, forma fructelor. Sunt prezentate și unele curiozități științifice și medicinale legate de plante.

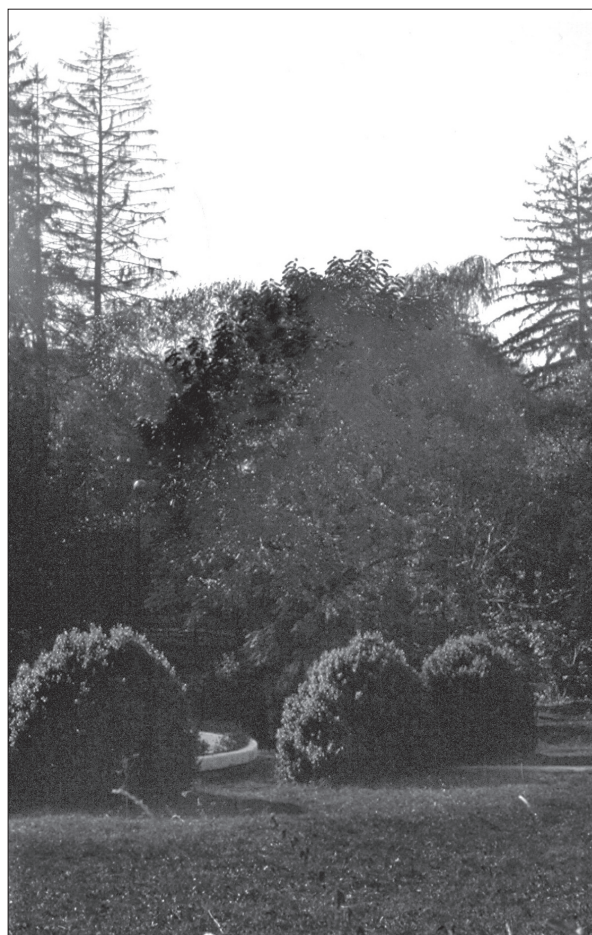
Woody plants of the Mikes Park in Zabola (Zăbala)

(Abstract)

The list of woody plant species in the Mikes dendrological park in Zabola (Zăbala, Covasna County) has already been published by dr. Sándor Kovács in 1984. The Mikes castle of the settlement got its present-day aspect only at the end of the 19th century; the park was planted in the same time by count Benedek Mikes. His son, count Ármin Mikes continued his works. The actual owners are Gregor and Alexander Roy Chowdhury. The paper presents 30 woody species according to their ornamental properties: color of leaves, the time the flowers appear from February to November, color and perfume of flowers, shape of fruits. The paper also presents some scientific and therapeutic rarities regarding the plants.

1. ábra A régi kastély. Fotó: Szász-Fejér János, 1985–86.

2. ábra Parkrészlet az új kastély előtt.
Fotó: Szász-Fejér János, 1985–86.

3. ábra A kastélypark. Fotó: Szász-Fejér János, 1985–86.

4. ábra A gazdátlan kastélypark. Fotó: Szász-Fejér János, 1985–86.